

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.106
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
професору кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика
СТИНСЬКІЙ Вікторії Володимирівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57**

РЕЦЕНЗІЯ

Цюняк Оксани Петрівни, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на дисертаційну роботу Деренюк Мар'яни Петрівни «Розвиток медіаосвіти в закладах вищої освіти в Україні та Республіці Польщі (90-ті рр. XX ст. – 20-ті рр. XXI ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Актуальність дисертаційного дослідження.

Інтеграція України в європейський освітній простір, модернізація системи вищої освіти, інноватизація та диджиталізація суспільства зумовлюють потребу у підготовці нової генерації фахівців, рівень професійної готовності яких має відповідати вимогам часу. Держава потребує підготовки особистостей, здатних працювати в умовах інноваційних змін, адекватно реагувати на виклики часу, безпечно та ефективно взаємодіяти у сучасній системі мас-медіа, свідомо і критично використовувати засоби масової комунікації у професійному і особистому житті.

Актуальність дослідження обґрунтовано у декількох аспектах. Дисертантка визначає роль медіа у суспільстві і стверджує, що в епоху цифрової трансформації освіти медіа мають значний вплив на громадську думку, політичні процеси та соціальні явища. Окрім того, медіаосвіта сприяє формуванню критичного мислення та навичок роботи з інформацією. Мар'яна Петрівна здійснює порівняльний аналіз розвитку медіаосвіти в сусідніх країнах, в Україні та Польщі, які мають різні історичні та культурні контексти, але схожі виклики в галузі медіаосвіти, і це дозволяє їй отримати глибше розуміння підходів до розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України. Здобувачка переконана, що у системі вищої освіти медіаосвіта є важливим елементом підготовки фахівців у різних галузях, особливо в умовах глобалізації та цифровізації. Тому таке дослідження може сприяти розвитку ефективних стратегій впровадження медіаосвіти та підвищенню рівня

медіаграмотності серед здобувачів вищої освіти, а також впливати на освітню політику в обох країнах.

Підтверджує актуальність теми і спектр визначених суперечностей між: необхідністю розвитку медіаосвіти у ЗВО України в контексті реалій воєнного часу та інтеграції України до європейського освітнього простору щодо необхідності вивчення польського досвіду розвитку медіаосвіти; зростаючими потребами у розвитку медіаосвіти і збереженні інформації та недостатньою можливістю ЗВО у підготовці фахівців з медіаосвітніх напрямів; сучасними вимогами світу до розвитку медіапростору та відсутністю можливості отримання формальної, так і неформальної медіаосвіти.

У цьому контексті дисертаційне дослідження М.П. Деренюк є актуальним, своєчасним і соціально зумовленим. Схвальним є те, що авторка підійшла до розв'язання наукової проблеми не фрагментарно, а цілісно. Структура дисертації не викликає заперечень, її зміст та логіка побудови узгоджені з визначеною метою і поставленими завданнями. Чітко сформульовані мета дослідження, для досягнення якої вдало підібрані наукові методи. Ознайомлення з рукописом дисертації дає підстави для висновку щодо глибокого розуміння дисертанткою сутності наукової проблеми, відповідальності за результати наукового пошуку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Аналіз змісту дисертації та основних положень публікацій М.П. Деренюк дають підстави стверджувати про *наукову обґрунтованість та достовірність представлених результатів*, оскільки: науково-понятійний апарат дослідження визначений відповідно вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертанткою завдань, які сформульовані логічно, що дозволило здійснити аналіз досліджуваної проблеми; всебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла коректно використана система наукових методів, зокрема, пошуково-бібліографічних, загальнонаукових, поняттєво-термінологічних.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує вирішення завдань дослідження і досягнення мети. Висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Наукова новизна результатів дисертації.

Оцінюючи *наукову новизну результатів дисертації*, зазначимо, що М. П. Деренюк здійснила цілісне дослідження проблеми розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти в Україні та Республіці Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.). Дисертантка уточнила сутність ключових понять дослідження: «медіаосвіта», «медіапедагогіка», «медіадидактика», «медіакультура», «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «медіаосвітні технології».

Авторкою здійснено комплексне історико-порівняльне дослідження розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ

ст. – 20-ті роки ХХІ ст.); *обґрунтовано і розроблено* на основі компаративного історичного аналізу авторську періодизацію розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.) та з'ясовано тенденції на кожному з етапів: I етап (1991-1999 рр.) – період інформаційних змін у розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (становлення медіаосвіти, інтеграція інформаційних технологій в освітній процес, розробка перших навчальних курсів медіаосвітньої тематики); II етап (1999-2010 рр.) – науково-технологічна трансформація медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (розширення та модернізація навчальних програм з урахуванням науково-технологічного прогресу, інтеграція інтернет-технологій в освітній процес, активізація наукових досліджень у галузі медіаосвіти); III етап (2010-2016 рр.) – становлення та розвиток медіаосвіти як напряму освітнього процесу у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (офіційне визнання медіаосвіти як освітнього напряму, створення спеціалізованих кафедр і факультетів, активне застосування медіаосвітніх технологій в освітньому процесі); IV етап (2016-2024) – етап системної реалізації медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (масштабне впровадження медіаосвіти, інтеграція з іншими освітніми напрямами, розвиток міжнародного співробітництва та обмін досвідом у сфері медіаосвіти); *досліджено* зміст, методи та форми медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; *визначено* тенденції творчого застосування українського та польського історичного досвіду розвитку медіаосвіти у ЗВО України; *уточнено* наукові уявлення про поняттєво-категорійний апарат з проблеми розвитку медіаосвіти; історіографію проблеми розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі за досліджуваного періоду; *виокремлено* на основі компаративного аналізу спільне та відмінне у розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; окреслено здобутки та прогресивні ідеї як України, так закордоння.

За результатами дослідження М. П. Деренюк подальшого розвитку набули передумови розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі в досліджуваній період: генеза історико-педагогічних компаративістських польських і українських досліджень з питань особливостей розвитку медіаосвіти у ЗВО України і Республіки Польщі на сучасному етапі.

Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Теоретичне значення результатів дисертації простежується в тому, що дисертанткою:

обґрунтовано політичні, економічні та соціокультурні передумови розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі в досліджуваній період. Установлено, що ключовим аспектом забезпечення якісної підготовки здобувачів вищої освіти до викликів сучасного інформаційного суспільства слугувала нормативно-правова база розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі;

досліджено й схарактеризовано зміст, методи, форми розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.). До найбільш поширених методів медійного навчання в українських ЗВО віднесено такі: інтерактивні, проєктні, дослідницькі, у ЗВО Республіки Польщі – ігрові, інтерактивні;

визначено тенденції творчого застосування українського та польського історичного досвіду щодо розвитку медіаосвіти у ЗВО України; уточнено наукові уявлення про поняттєво-категорійний апарат з проблеми розвитку медіаосвіти; історіографію проблеми розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі за досліджуваного періоду; виокремлено на основі компаративного аналізу спільне та відмінне в розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; окреслено здобутки та прогресивні ідеї як України, так закордоння.

Практичне значення дослідження полягає у *розробці та апробації* елективного курсу «Медіаосвіта у ЗВО України та Республіки Польщі: порівняльний аналіз», який спрямований на надання здобувачам вищої освіти комплексного розуміння процесів розвитку медіаосвіти в Україні та Республіці Польща, нормативно-правової бази і сучасних напрямів означеного процесу; *розроблені* концепції сайту медіаосвітнього викладацького блогу «MeDiaMinD» задля підвищення рівня медіаграмотності та медіакомпетентності здобувачів вищої освіти шляхом надання доступу до інформації, яка сприяє ефективному використанню медіаресурсів в освітньому процесі; *підготовлено* словник-довідник з медіаосвіти для здобувачів вищої освіти та викладачів України та Республіки Польща; *проведено* воркшоп для викладачів ЗВО «MediaMastery: нові горизонти медіаосвіти», який сприяє підвищенню кваліфікації педагогів у сфері медіаосвіти, розвитку навичок критичного мислення, медіаграмотності, фактчекінгу, інтеграції медіаосвітніх технологій в освітній процес ЗВО, обміну досвідом та кращими практиками серед освітян. Крім того, корисними будуть результати пілотного діагностичного опитування здобувачів вищої освіти.

Наголошуємо на тому, що результати дослідження М.В.Деренюк можуть бути використані при розробленні підручників, посібників, освітніх програм, навчально-методичної літератури; у процесі викладання освітніх компонентів «Медіапедагогіка», «Історія педагогіки», «Медіадидактика» та ін.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією.

Визначені у дисертації завдання здобувачка виконала на належному рівні. Чітко сформульовані мета дослідження, для досягнення якої вдало підібрані наукові методи.

Апробація результатів дисертації.

Зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 17 наукових працях, з них 6 статей у наукових виданнях України (з них 1 стаття у співавторстві), 8 статей у наукових збірниках та тез у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 публікація в колективній монографії, 1 наукова праця написана в рамках

міжнародного стажування, 1 праця, яка додатково відображає результати дослідження.

Загальна оцінка змісту роботи.

Структура дисертації та її обсяг відповідає вимогам МОН України щодо дисертацій докторів філософії.

Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (1008 найменувань, з них – 351 іноземними мовами), 17 додатків. Загальний обсяг дисертації – 493 сторінки. Основний текст дисертації викладено на 224 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 11 рисунків.

Аналіз змісту дисертації М. П. Деренюк дозволяє стверджувати, що вона викладена згідно із завданнями дослідження, має послідовну структуру, охоплюючи основні складові елементи досліджуваної проблеми, розкриває етапи дослідницького пошуку, його основні теоретичні та практичні результати.

У *вступі* дисертації авторка обґрунтовує актуальність проблеми дослідження, розкриває ступінь її дослідження в наукових напрацюваннях сучасних учених; описує виявлені суперечності щодо досліджуваної проблеми; розкриває науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мету, завдання); описує хронологічні межі дослідження; визначає комплекс наукових методів для досягнення мети.

У *першому розділі* дисертантка розкриває теоретичні засади дослідження розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ ст. – 20-ті роки ХХІ ст.) через: уточнення базових понять дослідження; обґрунтування історіографії проблеми розвитку медіаосвіти; аналіз нормативно-правової бази розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.).

На основі аналізу наукових джерел М. П. Деренюк вдало обґрунтовано авторське визначення категорії «медіаосвіта» як педагогічної: у широкому значенні – як системний педагогічний процес, спрямований на формування в здобувачів вищої освіти компетентностей щодо свідомого, критичного сприйняття, аналізу та творчого застосування медіаосвітніх продуктів, а також розвитку умінь взаємодії з інформаційним середовищем; у вузькому – як навчання, спрямоване на оволодіння медіакомпетентностями.

У *другому розділі* дисертантка обґрунтовує концептуальні основи розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ ст. – 20-ті роки ХХІ ст.): визначає передумови та етапи розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ ст. – 20-ті роки ХХІ ст.); обґрунтовує структуру і зміст медіаосвіти. Заслуговує на увагу створена дисертанткою періодизація, у відповідності до визначених нею підходів.

У *третьому розділі* Деренюк М. П. визначає перспективи застосування медіаосвітніх технологій у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ ст.-20-ті роки ХХІ ст.). Важливим аспектом дисертації є детальний аналіз авторкою медіаосвітніх проєктів та курсів з медіаосвіти на онлайн-

платформах неформальної освіти в Україні, а також ретроспективний огляд різноманітних ініціатив і заходів неформальної медіаосвіти в Польщі.

Джерельна база дослідження містить вітчизняні та зарубіжні джерела. У процесі дослідження опрацьовано близько 1008 джерел, з них 351 іноземними мовами. Додатки до основного тексту дисертації М.П.Деренюк на нашу думку, представляють цінний практичний матеріал. Аналіз структури та змісту дисертації дозволяє констатувати, що поставлені завдання виконані, а мета наукового пошуку досягнута.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація містить результати авторських досліджень дисертантки. У основному тексті дисертації наявні покликання на ідеї, думки та результати досліджень інших науковців та оформлені належним чином.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертаційне дослідження написано українською мовою, відзначається цілісною структурою, послідовним та логічним викладом матеріалу, що сприяє чіткості та доступності викладених ідей.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Дискусійні положення та зауваження.

Представлений у дисертації матеріал, його аналіз та інтерпретація, зроблені висновки не викликають заперечень. Вважаємо за доцільне висловити окремі побажання та зауваження, які потребують певних уточнень та пояснень:

1. У вступі дисертації авторкою на основі системного аналізу наукової літератури та нормативних документів виокремлено суперечності (с.27), які, на думку дослідниці, актуалізують проблему дослідження. Вважаємо, що варто було б уточнити, чи вдалося дисертантці розв'язати означені суперечності у процесі дослідної роботи.
2. У параграфі 2.2. детально проаналізовано структуру і зміст медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польщі. Дослідження було би більш переконливим, якби авторка подала у вигляді таблиці порівняльний аналіз змісту схожих освітніх програм у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі.
3. У дисертаційному дослідженні виокремлено етапи розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.) та подано пріоритетні напрями розвитку медіаосвітніх технологій у ЗВО досліджуваних країн у зазначений період. Доцільним видається більш виразний акцент на сильних і слабких сторонах застосування медіаосвітніх технологій у закладах вищої освіти у процесі підготовки майбутніх фахівців.
4. Заслуговує на схвалення ґрунтовний компаративістський аналіз проблеми розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі. Враховуючи

перспективність проведеного аналізу варто було б оформити напрацювання у форматі навчально-методичного посібника та видати окремим виданням у контексті подальшої наукової роботи дисертантки.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Цілісний аналіз дисертації Деренюк Мар'яни Петрівни на тему «Розвиток медіаосвіти в закладах вищої освіти в Україні та республіці Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр.ХХІ ст.» та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку про те, що ця робота є оригінальним, самостійним, цілісним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, повністю відповідає обраній спеціальності.

Дисертаційне дослідження «Розвиток медіаосвіти в закладах вищої освіти в Україні та республіці Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр.ХХІ ст.» повністю відповідає вимогам, що визначені наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установ про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами), а її авторка – Деренюк Мар'яна Петрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій

Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Оксана ЦЮНЯК